

SULYOK MÁRTON

„Egy új nemzet születése?”¹

A nemzetfogalom értelmezésének lehetőségei Magyarország új Alaptörvényében – egy progresszív megközelítés²

„A nemzet az activ államalany gondolatban, akaratan és tettben [...] az államban a nemzeten kívül substantiliter nincs semmi.” – írja Kuncz Ignác: *A nemzetállam tankönyve* c. munkájában, 1902-ben.³ Jelen írásban arra kívánunk kitérni, hogy mit is jelent az, hogy a nemzet államalany, mit jelent az államalany aktivitása, illetve, hogy miért fontos a nemzet értelmezésének progresszív megközelítése. Ezen kívül azt is vizsgáljuk, hogy mikor következnek be azok a pillanatok, amikor a nemzetfogalom értelmezésének megváltozása gondolatban, akaratan és tettben megnyilvánulva megváltozhat.

A problematika bemutatása

Szintén Kuncz volt az, aki azt írta hivatkozott művében, hogy „a jogi elem csak külső kerete a nemzetállam activ fejlődésének.”⁴ Tehát, a nemzetfogalom vizsgálatába, illetve a nemzet, mint fogalmi kör értelmezésének feltérképezésébe be kell vonnunk olyan jogon (alkotmányjogon) kívüli tényezőket is, mint a vallás, politika, történelem, kultúra, nyelv vagy éppen a migráció. Ezek a nézőpontok a tradicionális nemzetállami gondolkodás szuverenitásiáshoz (terület, lakosság, főhatalom) kötött értelmezését kitérítik, és a nemzetértelmezés alapjául szolgáló alapfogalmak tartalma mára megváltozott.

Az alapfogalmak tisztázása körében Jászi Oszkártól kölcsönöznék két definíciót: a nemzet és nemzetiség fogalmait.⁵ Jászi 1986-ban azt írta a nemzetről, hogy olyan nemzetiség (*nationality*), amely egy adott területen az állami hatalom birtokosa; a nemzetiséget (szűkebb értelemben, mint kisebbséget, *minority*-t) pedig olyan csoportként határozta meg, amely egy

¹ „*The Birth of a New Nation?*” – Martin Luther King által 1957. április 7-én a Dexter Avenue baptista templomban (Montgomery, Alabama) elmondott beszéd címe. <http://www.mlkonline.net/nation.html>, (2011. 11. 30.).

² A tanulmánytárgyat képező mikro-kutatás egy korábbi fázisának eredményeit feldolgozza: PÁKOZDI Csaba – SÚLYOK Márton: „*The Birth of a New Nation?*” Mapping Progressive Approaches to the Nation-Concept Based on the Hungarian Fundamental Law. *Miskolci Nemzetközi Jogi Közlemények* – *Miskolc Journal of International Law* Vol. 8, 2 (2011) 43-55.

³ KUNCZ Ignác: *A nemzetállam tankönyve*, Stein János M. Kir. Egyetemi Könyvkereskedése, Kolozsvár, 1902. 4.

⁴ Uo.

⁵ JÁSZI Oszkár: *A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés*. Közös Dolgaink Sorozat, Gondolat Kiadó, Budapest, 1986. 63-91.

számára idegen nemzetiség számára kedvezőtlen jogi és gazdasági rendje alatt él, tehát létezik uralkodó és elnyomó nemzetiség. E fogalmak értelmezését a 21. századra annyiban árnyalják a fent említett jogon kívüli tényezők hatásai a jogi tényezőkre, hogy a nemzetiség (mint kisebbség) számos államban úgy él, hogy őket, mint államalkotó tényezőket (*constituents of the nation*) a befogadó államok (*home states*) elismerik, tehát a felettük „uralkodó nemzetiség” rájuk nézve kedvezőtlen jogi és gazdasági befolyása enyhül vagy megszűnik, jogaik kollektív védelemben részesülnek.⁶ Ezen kívül a nemzetiségek (gondoskodó) anyaországuk (*kin state*) nemzeti önmeghatározásának megváltozásából kifolyólag (etnikai, etno-kulturális nemzeti önmeghatározás által) az anyaország nemzet-felfogásának és nemzettestének (*national corpus*) is részei lehetnek, annak fenntartásával, hogy ez nem minden esetben jelent azt is, hogy az anyaország politikai nemzetének állami hatalma felett befolyással rendelkeznek, hiszen a befogadó államban gyakorolják állampolgári (államalkotói) jogaikat. (Amennyiben viszont igen, ez esetben szükséges még érintenünk a határon túli nemzettesteket, a diaszpóra és a migráció nemzettagjainak választójogát, amelyre a későbbiekben még majd ki fogok térni.)

A nemzeti önmeghatározás minőségi vizsgálata és a nemzet fogalmának lehetséges értelmezése kapcsán szükséges arról beszélnünk, hogy a politikai, kultúr- vagy etnikai nemzetértelmezés miként árnyalja az egyes nemzet-értelmezések éles elválasztását.

Jászi a (politikai) nemzetet úgy határozza meg, mint mindazon népelemek összeolvadása, melyek az államhatalom részeseivé váltak, s magukat idegen népelemekkel szemben közös egységnek érzik. A közös egység gondolatában, az etnikai nézőpont figyelembevételével, már meg kell, hogy jelenjenek jogon túli minőségű kapcsolóelvek is, amelyek a tradicionális politikai nemzet önértelmezésének tágitása és a kultúrnemzet (etno-kulturális vagy etnikai nemzet) fogalmi köre felé tolják a hangsúlyt.

Joó Rudolf, 1984-ben Theodor Mommsen és Numa Denis Fustel de Coulanges Elzász identitásával és nemzetiségével kapcsolatos 1870-es évekbeli franko-germán vitáját idézi fel.⁷ Mommsen szerint Elzász nyelve, faja és gyökerei szempontjából német, Fustel de Coulanges pedig azt mondja, hogy lehet, hogy Elzász nyelve szerint német, de nemzetisége és „hazaszeretete” francia.⁸ Példának okáért a nyelvi faktor, mint jogon kívüli tényező tehát árnyalja a két nemzetértelmezés közötti különbségeket. Erre alapozva állapítja meg Joó, hogy a nemzet-értelmezések éles elválasztása nem szerencsés, és két alapsoportot azonosít:

a, az egyiket „francia-angol” felfogásnak nevezi, amelyben alapvetően az államnemzet, mint egyenjogú polgárok megegyezésen alapuló közössége jelenik meg;

b, a másikat pedig, mint nyelvi-kulturális nemzet azonosítja, mint származási és kulturális közösséget, amelynek alapítványozója a nyelv, alkotóelemei pedig az azonos nemzeti jellem és lelki alkat. (Ezt a modellt alapvetően Közép-Kelet Európa országaiban tartja elterjedtnek.)

⁶ A Velencei Bizottság egy 2001-es véleménye szerint a kisebbségek védelme elsődlegesen befogadó államuk felelőssége. 2001 Report on the Preferential Treatment of National Minorities by Their Kin-States, CDL-INF(2001)19 <http://www.venice.coe.int/docs/2001/CDL-INF%282001%29019-e.pdf> (2011. 11. 30.).

⁷ Joó Rudolf: *Nemzeti és nemzetiségi önrendelkezés, önkormányzat, egyenjogúság*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1984. különösen 13-19. A vita részletes körülményeinek leírása: Jeremy JENNINGS: *The Revolution and the Republic – A History of Political Thought in France since the Eighteenth Century*, Oxford University Press, 2011. 232-235.

⁸ Numa Denis FUSTEL DE COULANGES: *L'Alsace est-elle allemande ou française : réponse à M. Mommsen*, (1870), elérhető: <http://www.bmlisieux.com/curiosa/alsace.htm> (2011. 11. 30.).

A jogi, alkotmányjogi vizsgálat céltartománya a nemzetfogalom értelmezésével kapcsolatban minden esetben a preambulum kell, hogy legyen, amely Kovács István szerint nemzeti önmeghatározást tartalmazó szerkezeti elem.⁹

Jelen írásban a nemzetfogalom értelmezésével kapcsolatban vizsgált magyar alkotmányi (1949. évi XX. tv.) és alaptörvényi (Magyarország Alaptörvénye, 2011. április 25.) preambulumok elemzése során a jogi vizsgálatba be kell vonni az ET Parlamenti Közgyűlésének 1735 (2006) sz. Ajánlását a nemzet fogalmáról (továbbiakban: Ajánlás),¹⁰ illetve az ET Velencei Bizottságának, a 2011. június 18-án elfogadott, Magyarország új alkotmányával kapcsolatos véleményét is.¹¹

A preambulumok, mint a nemzet önmeghatározói, funkciói közül ezen a ponton hármat emelnék ki, ezek: (i) politikai, (ii) történeti, (iii) egységesítő. Ezek a funkciók az egyes alkotmányokban eltérő hangsúlyokkal rendelkeznek, és van, ahol ezeket árnyalja pl. vallási vagy egyéb kulturális narratíva is, kiegészítve a történeti funkciót (narratívát), vagy ahhoz kapcsolódva. (pl. az ír alkotmány *invocatio dei*-t tartalmazó vallási töltetű bevezetése.) A preambulumokban a történeti narratíva általában kiemelkedő jelentőségű szerepet tölt be, azt természetesen tartalmi szempontból befolyásolhatja az uralkodó politikai elit ideológiája, de minden esetben – alkotmányos szimbolikán keresztül – a végcél az egységesítő funkció kiteljesítése.

Az alaptörvényi preambulum funkciója sem más, mint az egységesítés, amennyiben úgy határozza meg alaptörvényünket, mint szerződést, „a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között.” Ebből következik, hogy a nemzetfogalom értelmezésével kapcsolatos vizsgálatban e három időbeli sikot kell értékelni.

A vizsgálat időbeli dimenziói és részkövetkeztetések

A *múlt* magyar nemzeti önmeghatározásával kapcsolatosan az alábbi tényezőket kell megemlítenünk és figyelembe vennünk.

Az – általában történeti narratíva keretében megjelenő – alkotmányos szimbolika talán legfontosabb eleme, a Szent Korona, már az állam alapításakor az, amely kifejezi a közös eredetet, a nemzet egységét, mint *corporatio sola*.

Werbőczy 1517-es Tripartitumában is megjelenik a közös gyökerekre utaló „ugyanegy nemzetség” Hunortól és Magortól származtatva. Joó szerint maga a nemzet szó latin gyökere a *natus, natio* is a közös eredetre utal, de az is elegendő, ha az angolszász terminológiában használatos *heritage* (örökség) kifejezésre gondolunk.

A szocializmus időszakában is létezett olyan preambulum szimbolika, amely ugyan jelképes volt, mégis arra az időszakra visszavezetett közös eredetre reflektált, amelyből az akkori elit hatalmának legitimációját eredeztette. (pl. 1972-es alkotmánymódosítás nyomán hatályba lépett preambulum, amely hosszában az Alaptörvény preambulumával vetekszik, olyan utalásokat tartalmaz, amelyek a világháborús vereségekre, és az ország függetlenségéért vívott hosszú harcokra, vagy éppen a Tanácsköztársaság alkotmányára utalnak vissza.)

A rendszerváltás idején fejüket felütő viták nyomán a történeti narratíva, pont a rossz tapasztalatok miatt, szorult háttérbe és az alkotmányozó egy érték- és ideológia-semleges,

⁹ Különösen KOVÁCS István: *A szocialista alkotmányfejlődés új elemei* (New elements in the evolution of socialist constitution), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962. 141.

¹⁰ Recommendation 1735 (2006) on the concept of „nation”, 2006-os szövegváltozat: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta06/erec1735.htm> (2011. 11. 30.). A 2008-as szövegváltozathoz kiegészítésül: Reply from the Committee of Ministers, CM/AS(2008)Rec 1735 final; Doc. 11531, 28 February 2008, elérhető: <http://assembly.coe.int> (2011. 11. 30.)

¹¹ CDL-AD(2011)016 Opinion on the New Constitution of Hungary, elérhető: <http://www.venice.coe.int/docs/2011/CDL-AD%282011%29016-E.pdf> (2011. 11. 30.).

ideiglenes önmeghatározást alkotmányba foglalása mellett döntött, és a preambulumban pusztán „a békés politikai átmenet biztosítása” érdekében megvalósítandó politikai funkciót betöltő államcélok kerültek megjelítésre.

A *jelen* nemzeti önmeghatározásával kapcsolatos vizsgálat kiindulópontja pedig ez az örökölt, „hazánk új Alkotmányának elfogadásáig szóló” önmeghatározás.

A hivatkozott ideiglenes önmeghatározás *ab ovo* maga után vonta egy új alkotmány megalkotásának igényét is természetesen, azért, hogy a rendszerváltás „szimbolikus terhének” lerázásával egy végleges, értéktartalmat közvetítő és a politikai, történeti, egységesítő funkciókat betöltő nemzeti önmeghatározás születhessen. A sikertelen alkotmányozási kísérletek magvaiban azért ott volt a közös eredet hangsúlyozásának és az alkotmányos szimbolika történeti narratíván keresztüli felélesztésének igénye is, erre példaként a 2000. évi I. tv-t hoznám, mely a szent istváni államalapítás emlékééről és a Szent Koronáról született, illetve a közös eredet és örökség miatt érzett felelősség viselése körében ekkor született meg pl. a státusztvény (2001. évi LXII.).

A 2011 áprilisában elfogadott Alaptörvény preambulumban (Nemzeti Hitvallás) egy ilyen újragondolt, értéktartalmat megjelenítő nemzeti önmeghatározás található, amelyben megjelennek mind a politikai, mint a kultúr-nemzet fogalmi körére történő utalások. „Mi a magyar nemzet tagjai, felelősséggel minden magyarért [...] Mi Magyarország polgárai késsen állunk arra, hogy országunk rendjét a nemzet együttműködésére alapítsuk.” (Ezt fejt ki bővebben az Alapvetés, D. cikke: „Magyarország az egységes magyar nemzet összetartozását szem előtt tartva felelősséget visel a határain kívül élő magyarok sorsáért, elősegíti közösségeik fennmaradását és fejlődését, támogatja magyarságuk megőrzésére irányuló törekvéseiket, egyéni és közösségi jogaik érvényesítését, közösségi önkormányzataik létrehozását, a szülőföldön való boldogulásukat, valamint előmozdítja együttműködésüket egymással és Magyarországgal.”)

Hasonló nemzeti önmeghatározás azonban nem újdonság és nem példa nélkül való, ahogy Elzbieta Halas írja 2004-ben az 1997-ben elfogadott lengyel preambulummal kapcsolatban, hogy az abban megjelenő hasonló fordulatok („mi a lengyel nemzet”, „mi a Lengyel Köztársaság polgárai”) a nemzeti és politikai társadalmat (*national and political society*) definiálják, de az ország nemzetállami identitásán belül.¹² A magyar nemzeti önmeghatározás azonban álláspontunk szerint ennél tovább megy, és nem kíván választani a politikai és kultúr-nemzeti ideológiák között.

A jelen nemzeti önmeghatározásával kapcsolatosan, mint a bevezetőben említettem, feltétlenül reflektálnunk kell azokra a „alkotmányosnak” nevezett pillanatokra (*constitutional moments*), amelyekben az alkotmányos rendszer megváltozott nyomán akár a nemzeti önmeghatározás tartalma is megváltozhat, mind gondolatban, úgy akaratan és tettben is, ahogy Kuncz írta 1902-ben. Ezek a pillanatok valamely nagy közjogi változashoz köthetőek, s ilyenként azonosíthatók pl. 1989 rendszerváltozása vagy a 2004-es EU-csatlakozás pillanatai. Az persze kérdéses és továbbra is vitatott, hogyan és miért nem élt az alkotmányozó pl. a 2004-es alkotmányos pillanat adta lehetőségekkel, amelyek az ország uniós kontextusban való nemzeti önmeghatározását tették volna lehetővé.

Joseph K. Griebowski, a *Just Consulting* NGO vezetője egy 2011 márciusában, Budapesten tartott konferencián¹³ az alkotmányozással kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy a nem-

¹² Elzbieta HALAS: Constructing the Identity of a Nation-State. Symbolic Conflict over the Preamble to the Constitution of the Third Republic of Poland, *Polish Sociological Review* 149 (2005) 49-67., 51.

¹³ A konferencia részletes összefoglalóját és az előadásokra megfogalmazott reflexiókat lásd: SÚLYOK Márton: Alkotmányozás Magyarországon: példák, lehetőségek, visszhangok, tanulságok – Fókuszban az összehasonlító

zet önmeghatározásának tisztázásakor fontos, hogy figyelembe vegyük, az alapján kik fogják önazonosságukat magyarként megtalálni. Szerinte ezért fontos a történeti narratíva szerepe, hiszen azzal könnyebben azonosulni, mint politikai és államszervezeti vonatkozásokat tartalmazó, adott esetben túl technikai önmeghatározásokkal. E gondolat alátámasztására hivatkoznak az Ajánlás 6. pontjára, amelynek értelmében a nemzetfogalom olyan kulturális valóságot jelöl, amely a személy szabad egyoldalú kötődése az adott közösséghez. Ezen egyoldalú kötöttség az önazonosság, amelynek megtalálásában nagy felelőssége van a nemzeti önmeghatározásnak, s az abban foglalt pl. történeti narratívának, és az abba szőtt egyéb tényezőknek.

Az Ajánlást az ET egyébként a már említett státusztörvény kapcsán fogadta el, amelyben nemzetiiségi szempontok figyelembevételével a nemzet fogalmának tartalmát és értelmezési lehetőségeit vizsgálta. Arra a kérdésre, hogy e körben miért fontos a nemzetiiségi nézőpont, Pap András László állítását hoznám igazolásul: „A mai Európában az integráció egy szintjén lényegében mindenki kisebbség.”¹⁴ Az ET az Ajánlás célmegjelölésében arra hivatkozott, hogy az alkotmányos terminológia javítása szükséges azért, hogy az etnikai, nyelvi és kulturális kapcsolatoknak jobban megfelelhessen a nemzet meghatározása. (Ajánlás 2. pont) Az Ajánlás a minőségi vizsgálatban értékközpontú megközelítést alkalmazott, amelynek keretében 53 ország alkotmányos gyakorlatában vizsgálta azt, hogy vannak-e olyan standard értékek, amelyek mentén uniformizált nemzet-meghatározás lenne lehetséges? A vizsgálat nem vezetett eredményre, hiszen az ET tagállamokban vannak olyan csoportok, ahol az állampolgárságot azonosítják a nemzetfogalommal és ezzel az egyén és állam közti jogi kapcsolatra (*legal link*) helyezik a hangsúlyt, és vannak tagállamok, ahol a nemzet szerves közösséget (*organic community*) jelent, amely egy nyelvet beszél, azonos kulturális és történelmi hagyományai vannak és múltjukat hasonlóan értelmezik, jelenükre vonatkozóan hasonló törekvések vannak és jövőképük is hasonló (5. pont, 2006-os szöveg), tehát kötötük, illetve ezáltal az egyén és a nemzet között tényleges kapcsolat (*genuine link*) van.

A *jövő* nemzeti önmeghatározására vonatkozó megállapításaink között elsőként azt kell hangsúlyoznunk, hogy az Ajánlásból kiolvasható a nemzetállam evolúciójának doktrínája.

A hivatkozott doktrína szerint (*the general trend of the evolution of a nation state*, Ajánlás, 7. pont, 2008-as szövegváltozat): a modern nemzeti alkotmányok szerepe abban áll, hogy a polgárok összességét integrálják és ösztönözzék az emberek kapcsolattartását nyelvi, kulturális és egyéb eredetükre tekintet nélkül. A kapcsolattartás ösztönzése okán feltétlenül beszélnünk kell a nemzet-értelmezés tartalmi kérdéseiről, és ahhoz kapcsolódóan a határon túli magyarokért érzett/viselt felelősség kérdéséről.

A jelenleg még hatályos Alkotmány 6. § (3) bekezdése szerint Magyarország felelősséget érez a határon túli magyarokért és elősegítik kapcsolatukat az anyaországgal. Az Alaptörvényben foglalt klauzula szerint hangsúlyeltolódás észlelhető, amely a diaszpóráért érzett felelősség viselésében csúcsosodik ki. Az új magyar alkotmányt kritizáló Velencei Bizottsági vélemény (továbbiakban: Vélemény) szerint a felelősség viselésének alkotmányi megjelenítése túlzott aktivizmus volt a magyar alkotmányozó részéről, amely olyan problémákhoz vezet például, mint a kisebbségekre vonatkozó extraterritoriális hatályú jog kérdése, amelyben az Alapvetés D. cikkére hivatkozunk, és a határon túli magyarok közösségeik támo-

alkotmányjog szerepe az alkotmányfejlesztésben. *DIEIP – De Iurisprudencia et Iure Publico* 3 (2011), <http://www.dieip.hu> (2011.11. 30.).

¹⁴ PAP András László: *Identitás és reprezentáció*. MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007. 29.

gatására és törekvéseik elősegítésére. A Vélemény szerint az Alapvetés szóhasználatát – a határon túli magyarokért való felelősség viselése – „szerencsétlen”.¹⁵

Persze, ha az Alapvetésnek az Alaptörvény értelmezésére vonatkozó R. cikkében adott felhatalmazás alapján annak D. cikkét együtt értelmezzük a Nemzeti Hitvallással és az Alapvetés Q cikkével, akkor láthatjuk, hogy az extraterritoriális hatályú jogalkotás miatti véleménybeli aggályok elrelativizálódnak, hiszen hazánk csakis akkor támogatja a határon túli magyarok közösségeit és magyarságuk megőrzésére vonatkozó törekvéseiket, ha közösségi jogait az adott állam belső joga biztosítja és védelmezi, vagy azokat mindkét államot kötő nemzetközi egyezmények tartalmazzák és biztosítják.¹⁶ Mivel azonban e kérdéskör tárgyalása szűken értelmezve nem tartozik jelen írás témájához, ezért most arról a véleménybeli állásfoglalásról kell a továbbiakban értekeznünk, mely szerint a magyar alkotmányozó nem foglalt egyértelműen állást a nemzet fogalmának értelmezésével és meghatározásával kapcsolatban, és ezzel problémákat okozott.

A Bizottság szerint az Alaptörvényben a „mi, Magyarország polgárai” megfogalmazás alkalmazása lett volna indokolt. Ez viszont a politikai nemzet-fogalom kizárólagossága mellett lándzsatorésnek minősült volna, amely nem helytálló és szükségszerűtlen is, hiszen a már példaként felhozott lengyel alkotmány is a magyarhoz hasonló elkülönítést tartalmaz és mind a politikai, mind a kultúrnemzetre való utalást alkalmaz. A Vélemény szerint a magyar alkotmányozó nem hozott döntést abban a kérdésben, hogy a nemzetet, mint állampolgárságon alapuló politikai entitást vagy eredeten és kulturális kapcsolatokon nyugvó etnikai entitásként azonosítja. Véleményünk szerint nem szükséges ez az éles elkülönítés, a már korábban felhozott indokokra hivatkozva és a kétféle nemzet-értelmezés nem konkurens, versengő, hanem szimultán tetten érhető a magyar Alaptörvényben, anélkül, hogy egymást kizárnák.

Konklúziók és kilátások

Az etnikai nemzetértelmezés létjogosultsága és következményei kapcsán a következőket kell megemlítenünk. A párhuzamosan megjelenített kétféle (politikai és etnikai, entokulturális) nemzeti önmeghatározásból az következik, hogy a határon túli, állampolgárság nélküli diaszpóra-magyarok a magyar etnikai (etno-kulturális) nemzet részei, a hazánkban élő nemzetiségek pedig, mint államalkotó állampolgárok, a magyar politikai nemzet részei. A két megközelítés pedig nem exkluzív, – ahogy az Ajánlás már megállapította (5. pont) gondolatjell! az egyén és állam közötti jogi kapcsolatot elismerő államokon kívül vannak olyan ET-tagállamok, ahol a nemzet szerves közösséget jelent, amely egy nyelvet beszél, és a nemzettesteknek azonos kulturális és történelmi hagyományaik vannak múltjukat hasonlóan értelmezik, jelenükre vonatkozóan hasonló törekvéseik vannak és jövőképük is hasonló. Mindkét nemzet-értelmezés megjelenik tehát az Alaptörvényben, annak szándéka nélkül, hogy az államalkotó kisebbségeket a magyar etnikai (etno-kulturális) nemzetbe kívánná beolvasztani, hiszen elismeri az együtt élő nemzetiségek teljes jogú tagságát a politikai közösségben, mint államalkotó tényezőként.

A magyar etnikai nemzettel kapcsolatban, a következőkben értekeznünk kell, a magyar diaszpóra, mint kisebbség helyzetéről is, a nemzetfogalom tangens vonalaként.

¹⁵ Vö. CDL-AD(2011)016, 10., para. 43-44. <http://www.venice.coe.int/docs/2011/CDL-AD%282011%29016-E.pdf> (2011. 11. 30.).

¹⁶ Együtt értelmezve azonban az Alapvetés D és Q cikkét a nemzetközi kötelezettségvállalásokról, valamint a Hitvallás azon szakaszával, mely szerint „tiszteljük más népek szabadságát” eloszthatja az extraterritoriális hatályú jogalkotástól való félelmeket, amelyet a Velencei Bizottság szerint a konzultációk során hazánk meg is erősített.

A magyar diaszpóra nemzettestjei pl. a szomszédos államokban, mint kisebbségek élnek, s jogaik elismerése és védelme változatos képet mutat, azonban önzonosságuk minden esetben többretegű. A diaszpóra-identitásban ugyanis mind a befogadó ország (*home state*), mind pedig az anyaország (*kin state*) identitásának elemei megtalálhatóak. Így felvetődik a többes identitás elismerése esetén, hogy az ehhez kapcsolódó többes állampolgárságot el kell-e ismerni, illetve azt támogatni kell-e? Következésképpen, hogyan értelmezhető az Ajánlás 10. pontja, amelyből *quasi* az állampolgárság megválasztásához való jog csírái (és egy politikai nemzettől elkülönült kultúr- vagy akár etnikai nemzethez való tartozás joga) olvashatóak ki? Az ambiciózus rendelkezés, már 2006-ban úgy szólt, hogy meg kell erősíteni az európai polgárok identitásukkal, kultúrájukkal, hagyományaikkal, történelmükkel való kapcsolataikat és lehetővé kell tenni, hogy az állampolgárság szerinti államukra (vagy politikai nemzetükre – *civic nation*) tekintet nélkül más kultúr-nemzet tagjainak vallják magukat [...] akár állampolgárságuk, akár nyelvük, kultúrájuk vagy hagyományaik miatt.

A kérdéssel kapcsolatban természetesen olyan új dilemmák megjelenéséről is számot kell tehát vetnünk, mint a többes állampolgárság kérdése, illetve a határon túl élő állampolgárok számára biztosított szavazati jog (OCV, *out-of-country voting*) kérdése. Szükséges-e ezek elismerése a 21. századi mobilitásra épülő Európában?

A probléma vizsgálata körében röviden az alábbiakat kell megemlíteni:

Az OCV kérdésköre két al-problémát is takar: a diaszpóra (olasz, görög és portugál az Egyesült Államokban vagy Latin-Amerikában, magyar Erdélyben és Délvidéken), illetve a migráció (hosszú vagy rövid távú, okai különbözőek) szavazati jogának gyakorlását. Az EJEB szerint a határon túl élő állampolgárok szavazati joga az állampolgárságtól származtatottan védett, bár nem abszolút jog.

Az OCV kapcsán a szavazati jog biztosítása körében számos modell létezik az ET tagállamaiban, amely biztosítja az expatriáltak részvételét az állam életének irányításában, sok esetben intézményes képviselet által. Franciaország, Portugália, Olaszország és Románia pl. korlátozás és feltétel nélkül biztosítja azt, ők képviselik a „gondoskodó anyaországi modellt”, de van, ahol pl. időbeli korlátozással érvényesül az OCV pl. Egyesült Királyságban, vagy Németországban, amely államok az ún. „*laissez-faire*” típusú modellhez tartoznak.

A Velencei Bizottság külföldön történő szavazásra vonatkozó ajánlása¹⁷ szerint azért van szükség az OCV-rendszerre és a határon túl élő állampolgárok számára a szavazati jog biztosítására, mert ezzel megtörténhet az állampolgárok közötti egyenlőség megerősítése az anyaország életének irányításában.

Összegzés

Összhangban a Velencei Bizottság levont konklúziókkal az OCV-rendszer vonatkozásában meg kell erősíteniünk, hogy a fentiekben kívül az európai államoknak az európai mobilitás elősegítése végett is kötelezettsége, hogy pozitív jogalkotási kötelezettséget vállaljanak fel a tagállamok, és az expatriáltak szavazati jogát lehetővé tévő pozitív megközelítést alkalmazzanak, amely elő tudja segíteni a nemzeti és európai állampolgárság megerősödését.

Ennek a pozitív megközelítésnek azonban, a fentebb bemutatottak szerint, helye van és helye lehet a nemzeti önmeghatározásban is, arra ki kell hatnia, illetve abban számára helyet kell biztosítani.

¹⁷ CDL-AD(2011)022 Report on Out-Of-Country Voting, elfogadva Velencében, 2011. június 16-án. <http://www.venice.coe.int/docs/2011/CDL-AD%282011%29022-e.pdf> (2011. 11. 30.).

MÁRTON SULYOK

“Birth of a New Nation?” – Possibilities for the Interpretation of the Nation-concept in the new Fundamental Law of Hungary –
A Progressive Approach
(Summary)

The pressure-ridden 25 April 2011 adoption of the Hungarian Fundamental Law gave the idea to map the attributes of the “nation” concept in Hungarian constitutional thought and regulation. Analysis shall be conducted from a comparative constitutional legal and international legal point of view, complemented with the examination of political, cultural and ethnic aspects as well, because these approaches orient the outcome of any legal examination. As Ignác Kuncz a legal thinker of the early 1900s stated: the “legal element” is only the outer frame of the active development of a nation-state.

In present paper Author discusses the content of relevant Council of Europe Recommendations and Venice Commission documents in relation to the preamble and the normative text of the new Hungarian Fundamental Law contouring the interpretation and self-determination of the nation.

In looking ahead, the paper also discusses new dilemmas arising in terms of the Hungarian diaspora living as a minority in e.g. neighboring states and touches upon the question of out-of-country voting attached to the acknowledgment of plural citizenship in recognition of the multi-layer identity that expatriate Hungarians possess especially in the neighboring countries.